

Simon János

Kimozdulás az idegenbe: turisták, menekültek, zarándokok

Kivonat

Mi mozdítja ki a ma emberét otthonából? Az idegenbe való kimozdulás három formáját vizsgáljuk: a turizmust, a menekült krízist és a kortárs zarándoklat jelenségét. A turizmus manapság egyre inkább vitatott jelenség. Miközben a globális felmelegedés a természeti környezet beszennyezésének egyik fő forrása, egyre többen élnek vele. A menekült jelenség is többféleképpen értelmezhető. Másként látják Közép-Kelet-Európában és másként Nyugat-Európában. A zarándoklat új formáit egyre többen gyakorolják. A zarándoklat penitencia jellege (az önmagamtól, és saját vágyaimtól való eltávolodás, mint cél) átalakult és inkább az „önmagam megkeresésének” egyik bevett módja lett. A teológiai etika lencséjén át szemlélve: vajon mi az, amit e jelenségek megértéséhez hozzátehetünk?

Tavaszy Sándor *Erdélyi tetők*¹ című könyvét emeltem le könyvespolcomról és vittem magammal a Páring- (Parâng-) hegységbe néhány évvel ezelőtt. Hegyi túránk közben pihenőknél és a délutáni szieszta idején olvastam belőle. Jó volt a sorok írójával újra bejárni korábban megmászott hegygerinceket, leereszkedni egy-egy gleccsertó partjára és engedni, hogy a természet a maga fenségével elkápráztasson. A Déli-Kárpátok hegyvonulatának egy-egy csúcsára felérve Tavaszty szemüvegén át jött közelebb egy-egy, a távolból meghódításra kínálkozó „tető”, és elevenedett meg a rég meghódított és már fakuló emlékké váló távoli bérc. Az első Tavaszty-napokra készülve, mindenekelőtt ez a kirándulánapló vagy túragyűjtemény jutott eszembe. Egy teológus kimozdulásai a bércek és lankák, fenyvesek és bükkerdők, patakmedrek és gleccsertavak világába.

A mai útleírások nem a Tavaszty stílusában íródnak. Rendszerint tömörség jellemző rájuk, csak a lényegi információt tartalmazzák. Vagy ha mégsem, akkor megömlengősek, érzelmdúsak és éppen ezáltal teszik lehetetlenné némelyek számára az azonosulást. De mi bír a 21. század elején kimozdító erővel? A ma emberét mi lépteti ki az otthonából? E kérdés tovább gondolása közben három lehetséges motiváció

---

¹Tavaszy Sándor: *Erdélyi tetők*. Erdélyi Református Sajtóközpont, Kolozsvár 2003.

tárult fel előttem: olykor külső kényszerítő tényezők, míg máskor a pihenés vágya vagy mélyebb spirituális igények. Természetesen ezeken kívül lehet más motivációnk is. Az olvasó máris hozzáadhatja a felsoroltakhoz a sajátjait. E ponton érdemes azt is megkérdeznünk, hogy vajon mi az, ami manapság tömegeket képes rávenni arra, hogy az otthon biztonságát elengedjék és vállalják az idegenségből fakadó kényelmetlenséget? Korunk sajátosságait és hangsúlyait keresgélve több statisztikai adat is visszaigazolta, hogy egyre erősebb bennünk az idegen megismerésének vágya és egyre többen engedhetik meg maguknak, hogy e vágyukat beteljesítsék. Ugyanúgy, egyre gyakrabban késztet kimozdulásra egész tömegeket az életveszély, ahogy az utóbbi hetekben több millió szomszédunkat.² Továbbá a „lelki másság”, a „kiszellőzés” vagy a „spirituális megtisztulás” utáni vágy is, ami a megszokott, otthoni közegben már nem elérhető. A továbbiakban az idegenbe való kimozdulás e három formáját vizsgáljuk: a turizmust, a menekülést és a kortárs zarándoklat jelenségét.

1. Turizmus mint az idegenség utáni vágyunk megélése

A turizmus manapság egyre vitatottabb jelenség.³ Miközben a környezet-szennyezés egyik fő forrása és egyre többen élnek vele, a társadalom egészen széles rétegének biztosít megélhetést. Sok olyan természeti kincsekben szegény és iparszegény vidéken, ahol a megélhetés más forrásai alig-alig adottak, a turizmusra épülő szolgáltatások biztosítják a lakosság alapjövedelmét. Annette Brown *Turizmus és küldetés* című tanulmányában arra az értelmezésmódra irányítja a figyelmünket, amely a turizmus ágazatát a gazdaság „Megváltójának” és „Szabadítójának” tekinti.⁴ A teológiai fogalmak gazdaságtudományi vagy populista használata a teológiai fogalmak töltetét valamennyire értő ember számára hajmeresztő. Ezek által a turizmus, mint a gazdaság egyik területe máris egy bálvány képét ölti magá-

---

² A 2022. február 24-én megkezdett ukrajnai hadműveletre gondolok, amely több millió ukrán állampolgár menekülését eredményezte szomszédos vagy távolabbi országokba. Ez a legnagyobb eszkaláció az orosz–ukrán háború 2014-es kezdete óta. Az eszkaláció 2022. február 21-én kezdődött, amikor Vlagyimir Putyin orosz elnök elrendelte az orosz hadsereg bevonulását a Donbaszba, amit békefenntartó küldetésnek nevezett. Oroszország azóta sem tekint háborúként Ukrajna lerohanására, hanem különleges hadműveletnek nevezi azt.

³ A turizmus felfogható kimenekülési vágyként (Cohen, S. and L. Taylor: *Escape Attempts*. Routledge, London 1993), valamiféle jelentőség (Crouch D.: *Tourist Practices and Performances*. In: A. Lew, C. Hall, A. Williams (eds.): *A Companion to Tourism*. Oxford. Blackwell 2004. 85–96.) vagy identitás kereséseként (Desforges, L.: *Traveling the World: Identity and Travel Biography* In: *Annals of Tourism Research* 27/4 (2000): 926–45.)

⁴ Annette Brown: *Tourism and Mission*. *Caribbean Journal of Religious Studies* Vol. 8 No. 2. 1987. 41.

ra. Leginkább a gazdaságilag fejletlen országokban érhető tetten az a turizmus-értelmezés, amely az idegenforgalmat a gyors gazdasági felívelés kulcsának tekinti. E szerint az értelmezés szerint minden szereplő hasznot könyvelhet el: a turisztikai befektető gyors megtérülést tudhat magáénak, a munkavállalók keresethez és megélhetéshez, míg az ország adójövedelemhez juthat. Az ipari vagy más befektetési formákkal összevetve, a ráfordított tőke gyorsan megtérül. Elég könnyen érzékelhető már ebből a rövid bemutatásból is a Brown által felismert egyoldalúság. De vajon mi van a másik oldalon?

A másik oldalon felsorakoznak az ellenérvek. Nemcsak nyereség van a turizmusban, de irdatlan mennyiségű veszteséget is termel. Elsősorban nem az anyagiak szintjén. De akkor hol fedezhető fel a veszteség? A továbbiakban néhány ilyen veszteségterületet fogunk körül járni.

Klímaaktivisták hívják fel mindegyre a figyelmünket arra, hogy a maga után mindenhol nyomot hagyó ember beszennyezi nemcsak közvetlen életterét, de a turizmus révén az érintetlen természeti környezetben is mindenhol hátra hagyja ottjártának szemmel látható bizonyítékát. A környezettel való helytelen bánásmód kritikussai pedig néhány éve új fogalommal bővítették szókincsünket. „Repülési szégyenként” (*flight shame*) vált ismertté az a jelenség, amely erős hatást szeretne gyakorolni a 21. század emberének otthonról való kimozdulásaira. Greta Thunberg Atlanti-óceánon átívelő útja és annak médiamegjelenése járult hozzá leginkább a fogalom széleskörű elterjedéséhez. A svéd tinédzser 2019 augusztusában megtett útja során az Egyesült Királyság Plymouth kikötőjéből New Yorkba vitorlázott, hogy részt vegyen az Egyesült Nemzetek Klímaügyi Csúcstalálkozásán. A széleskörűen mediatisztált karbon-semleges transzatlanti utazás a repüléstől való elfordulásra buzdított és az utazások környezetvédelmi szempontok szerinti átgondolására akarta rábírnival a szélesebb társadalmat.

Az elmúlt három évben a „repülési szégyen” fogalmát társadalmi nyomásgyakorlási eszközként használták és használják ma is. Mivel a személyes felelősségtudat már nem bír kellő visszatartó erővel, fontosnak gondolják a külső nyomásgyakorlást. A következő generációk iránti felelősséget és a saját utazási szokásaink miatti büntudatot próbálják felerősíteni. Ezen túl pedig úgy próbálnak hatni, hogy feltételeznek egy olyan lelki folyamatot is, amely a repülés miatti szégyenérzetben éri el csúcspontját. A mások előtt vállalhatatlan „bűnös” utazások miatti szégyennel próbálnak hatni. Ez a szégyenérzet pedig visszatartó erővel bír döntéseink meghozatalakor. A társadalmi nyomásgyakorlás célja a turizmus átalakítása, a légi közlekedés visszaszorítása és ezáltal az üvegházhatású gáz kibocsátás csökkentése.

A kampány kulcsfigurája az a Thunberg, aki a jövő generációit szimbolizálja. A következő generációk élethez és tiszta környezethez való jogát kéri számon a szülők és nagyszülők nemzedékén és ezáltal felelősségérzetet ébreszt a következő generációk iránt. Kampányának egyik kulcsfontosságú eleme, hogy visszaszorítsa a légi utazást annak éghajlati hatása miatt, és az olyan utazók egyre növekvő csoportját képviselje, akik erkölcsi dilemmákat és büntudatot élnek át a légi közlekedés miatt, és így vagy teljesen lemondanak a repülésről, vagy repülőútjaik gyakoriságát minimálisra csökkentik.

Mindaz, amit a „repülési szégyen” kampány által a környezetvédők szorgalmaznak, számunkra, Közép-Kelet Európában élők számára kissé nehezen értelmezhető. Gazdasági okokból mi többnyire csak akkor szállunk repülőre, ha az valóban indokolt: a nagymama találkozni szeretne megszületett unokájával, a kontinens másik felén munkát vállaló szülő a rövid karácsonyi szünetet a családjával szeretné eltölteni, elengedhetetlen üzleti tárgyalás vagy szakmai konferencia miatt menni kell, igénybe véve az olcsóbb, „fapados” járatokat – és így tovább. A tőlünk kissé idegen, mondhatnám azt is, hogy kulturális szűrőink miatt alig-alig értelmezhető „repülési szégyen” kampánya úgy tűnik, hogy sokakra mégis hatást gyakorol. Egy, a svájci Swiss Bank UBS által végzett felmérés szerint a „repülési szégyen” jelensége jelentősen befolyásolja a turisták utazási magatartását. Az Egyesült Államokból, Németországból, Franciaországból és az Egyesült Királyságból származó 6000 résztvevővel készült kutatásuk alanyainak 21%-a csökkentette légi utazásainak gyakoriságát, környezetvédelmi okokból.⁵ De pontosan mi is csökkent? Mike Berners-Lee *Nincs B bolygó* című könyvében egy átlagember éves utazását 6,309 kilométerre teszi. Ennek 57%-át gépjárművel, 23%-át gyalog, 17%-át repülön és 7%-át vasúton tesszük meg. Az adatok értelmezésénél tudatában kell lennünk annak is, hogy a gyalogosan megtett útba „ugyanúgy beszámít egy túra az Andokban, mint a hűtő, a kávéfőző s a konyhaszekrény közötti ingázás egy reggeli kávé elkészítése során”.⁶ Az évente megtett repülőtávolság 7%-kal nő és tízévente megduplázódik, a gyalogosan megtett távolság pedig évente 1,3%-kal növekszik.

Mindent összevetve, ez az évente repülőgéppel megtett 1,073 km csökkenthető. Természetesen, nem feltétlenül a karácsonyi munkaszünetét a családjával töltő apának kéne lemondania a hazatérésről, hanem olyan üzleti, vagy kikapcso-

---

⁵ Mucha Mkono, Karen Hughes & Stella Echentille: Hero or villain? Responses to Greta Thunberg's activism and the implications for travel and tourism In: *Journal of Sustainable Tourism* 28(2):1-18 July 2020. 4.

DOI: 10.1080/09669582.2020.1789157

⁶ Mike Berners-Lee: *Nincs B bolygó*. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest 2019. 117.

lódást szolgáló utak kiiktatásával lenne csökkenthető a károsanyag kibocsátás, amelyek más formában is megoldhatók. Ha most a szorosabb témákra szűkítjük az etikai reflexiót, látnunk kell, hogy a turizmus a fogyasztói társadalom egyik terméke, ahol újdonságot és élményt fogyaszt a vásárló. Észre kell vennünk, hogy újdonság utáni vágyunk megélésében lehetünk tudatosabb fogyasztók, azaz kevésbé környezetszennyezők. Az ökoteológia környezetetikai meglátása szerint az ember és természet kapcsolatát csak az Istentől kapott „művelje és őrizze” felelősségével lehet jól megélni.⁷ Ez pedig nem birtoklást és kifosztást, hanem felelősségteljes megőrzést és használatot jelent. Ha az utazások 21% leszűkíthető, miért ne tegyük meg? A Covid-tapasztalatok egyike hadd árnyalja a képet. A karantén alatt derült ki, hogy sokféle munka végezhető otthonról vagy otthonról is. Mindenki utánaszámolhat annak, hogy mennyi idő és energia megtakarítható már azáltal is, hogy nem rostokolunk napi szinten órákat a forgalmi dugókban.⁸ Ehhez természetesen hozzáadhatjuk az elfogyasztott üzemanyag árát és környezeti hatását.

Érdemes nekünk azt is megvizsgálnunk, hogy miként hat a „repülési szégyen” kampány? Schmitt arra hívja fel a figyelmünket, hogy a közösségi média korszakában a környezetről szóló tudósításokban és vitákban felbukkan egy minta, amelyet „bűnbak-beszédnek” nevez. Célja az elkövetők megtalálása, címkézése és kárhozatása. Schmidt szerint ez a nagyobb közösségnek rendszerint megkönnyebbülést ad és saját ártatlanság-tudatának megerősödését eredményezi.⁹ Látnunk kell, hogy a „repülési szégyen” kampány a címkézés elől menekülő ember félelmére és szégyenére épít. Miközben a mechanizmust feltárjuk, jó lenne elkerülni mind a saját ártatlanság-tudatunk téves kialakítását és az ebből fakadó képmutató ítélezést, mind a címkézés keltette félelem miatti menekülő utakat.¹⁰

A turizmussal kapcsolatos további kritikák jelentős része a turizmus ágazatának foglalkoztatási vadhajtrásaiból fakad. Miközben egyik oldalon az ember új

---

⁷ A kereszténység antropocentrizmusát látja Lynn White a környezetrombolás egyik gyökerének. Ld.

Lynn White Jr.: Ökológiai válságunk történeti gyökerei. In: Lányi András (szerk.): *Természet és szabadság*. Osiris, Budapest 2000. 27–35.

⁸ Mike Berners-Lee még pre-covid, 2019-ben megjelent könyvében erősen megkérdőjelezi a videokonferenciák utazást csökkentő hatását. Ld. Mike Berners-Lee: *Nincs B bolygó*. Pallas Athéné Könyvkiadó, Budapest 2019. 132–133.

⁹ Schmitt, C. R.: Scapegoat ecology: Blame, exoneration, and an emergent genre in environmentalist discourse. *Environmental Communication* 13(2), 152–164. <https://doi.org/10.1080/17524032.2018.1500386> 153.

¹⁰ Duncan, D.: *The Ethics of Tourism. Review & Expositor* 108(4) 2011. 527–535. DOI: 10.1177/003463731110800407

iránti vágya, kényelem-keresése, önmagát kiszolgáltatni akarása érvényesül, látunk kell azokat a személyeket, akik mindezt lehetővé teszik. Nem szabad megfedkezünk a turizmus szolgáltatási láncában dolgozó emberről. Hogy mit jelent szállodában eltölteni néhány napot, vendéglőben finom ételeket rendelni és háborogni azon, ha netán nem érkezik azonnal, mindenkinek ismerős. Ahogy talán az is, hogy a síparadicsomok és tengerparti turista övezetek milyen jó lehetőséget nyújtanak az év során összegyűlt fáradtság kipihenésére. De vajon hogy néz ki azok élete, akik mindezt lehetővé teszik?

Kezdehetjük a turistaövezetekben dolgozókkal. A turistaövezetek szezonális belakottsága, a munkaerő szezonális vándorlása, csak azok előtt marad rejtve, akik ezzel nem akarnak szembesülni. Ahhoz, hogy valaki munkát végezzen 4-5 hónapon át a tengerparton, nyilván, el kell hagynia otthonát, családját, és ki kell lépnie az idegenbe. Többnyire a turista övezetek szállodáinak padlás és pince részét tartják fenn számukra. Azokat a tereket, ahova vendég nem szállásolható. Rendszerint tömegszállás ez, jobb esetben 2-3 másik személlyel osztoznak a hálószobán, rosszabb esetben tucatnyian vagy kéttucatnyian. Ez is kimozdulás az otthonból. Turizmus is, csak éppen a szolgáltatói lánc túloldaláról szemlélve.

Tágítsuk kissé a perspektívát. Vegyük vizsgálat alá a turizmusban dolgozó életvitelének tágabb hatását is. A családi fészektől való több hónapos eltávolodást a családi kapcsolatok sínylik meg. A kényelem-turizmus sokszor arról szól, hogy némelyek agyondolgozzák magukat – mások kényelméért. Lelkipásztorként olyan gyülekezetben szolgáltam, amely munkaképes tagjainak mintegy 60%-a szezonális munkát végzett olaszországi turista-övezetekben. A napi 8 órás műszakot csak papíron ismerték. Rendszerint ennek a dupláját dolgozták, nagyjából 4-5 hónapon át, havi 1-2 munkaszüneti nappal. Sokszor láttam a turista-szezon végén a szinte csonttá fogyott emberek hazatérését, akiknek sem fizikai, sem mentális állapota nem tette lehetővé a családi és gyülekezeti közösségbe való azonnali visszakapcsolódást. Rendszerint egy átmeneti időre volt szükség, amíg a kialvatlanság és fizikai elgyengülés állapotából kiléphettek. De nem csak a fizikai megerősödéssel kellett heteket várni, a szellemi elsatnyulás állapotából való visszatérésre is. Faulkenberry és kollégái szerint a jelenkori „turizmus megteremtette a szolgátság kultúráját”¹¹ Én magam inkább úgy látom, hogy inkább csak új formát adott annak.

---

¹¹ Faulkenberry, Lisa; John Coggeshall; Backman, Kenneth; Backman, Sheila: A Culture of Servitude: The Impact of Tourism and Development on South Carolina's Coast. *Human Organization* 2000/59. 86–96.

Néhány, etikai reflexiót és önreflexiót segítő kérdés: Vajon mivel jár az én újdonság utáni vágyam betelése? A kényelemszeretetem? A kiszolgálásom? Mit jelent mindez másoknak? Mit jelent ez az utánam jövő generációknak?

2. Menekültlét mint kimozdulás az idegenbe

A turistához képest más jellege van a menekült kimozdulásának. Az utóbbi néhány hétben közelebbről is látjuk, hogy mi késztet embereket arra, hogy az otthont hátrahagyva, vállalják az otthontalanságból fakadó bizonytalanságot. Az elmúlt hónapban nekem is újszerű meg tapasztalásaim voltak. Néhány napig csak a szociális médiában követtem azt, ahogyan kolozsvári fiatalok szervezik az ukrán menekültek országhatártól való tovább szállítását. Látva a nagy szükségét, bevonódtam. Kelet- és belső-Ukrajnából érkező menekülteket szállásoltunk el, a menekült gyerekeknek óvodát nyitottunk, a határról szerveztünk szállítókonvojokat, a mindennapi étel, melegruha, pelenka és más szükségesek előteremtését vállaltuk fel. Miközben egyik oldalon az 5-10 kg-os csomaggal, csak a legszükségesebbekkel érkezők szükségét láttam, a segítségi szándék nagy csodáját tapasztaltam a másik oldalon. Több ízben kellett például leállítanunk gyülekezetünkben a gyűjtést, mert nem volt annyi mindenre szükség, amennyit gyülekezeti tagjaink vagy a gyülekezeti kezdeményezésünkről tudomást szerzők összegyűjtöttek és hoztak a begyűjtőpontunkra. Ez a meg tapasztalás nem egyedi, hiszen a világ számos pontján kényszerülnek emberek otthonaik elhagyására, életük és szeretteik megmentése érdekében, ahogy rendszerint akadnak olyanok is, akik látva a menekültek sérülékenységét, nehézségét, megindulnak és segítséget nyújtanak. Semmi újszerű nincs abban, ahogyan emberek a háború elől menekülnek. Számomra volt új napi szinten látni sok kisgyermekével elmenekült anya kiszolgáltatottságát, észrevenni az ismeretlen keltette bizonytalanságot bennük, hallgatni az otthon elvesztésének traumáját, látni az otthonmaradt idős szüleikért aggódó felnőttek lojalitását, a katonának behívott, vagy a határon át nem engedett férjeiket féltő feleségeket. A sokféle nehéz meg tapasztalás között időnként üdítően hatott a felismerés, hogy az otthonukat elhagyó menekültek egyszerűen csak az életben maradás mellett döntöttek. Ahogy azok is, akik néhány hét megpihenés után a tovább utazás vagy a hazatérés mellett döntöttek, mert nem tudták az idős szülők gondozását másra átruházni, vagy az egyedül otthonmaradt férj iránti szeretet miatt döntöttek a hazatérés mellett, vállalva a háború miatti életveszélyt is. Korábban Hollandiában találgattam harmadik világbeli menekültekkel, és a szerb–magyar határon láttam összeverődve huszonéves fiatalokat, amint menekültügyi regisztrációjukra vártak.

Ennyire testközelből viszont még sosem tapasztaltam az otthontalanok kiszolgáltatottságát.

A személyes megtapasztalástól most kissé eltávolodok és a szakirodalomból merítve kívánom bejárni a menekültek kimozdulásának etikai kérdéseit. Hadd kezdjük a legalapvetőbb kérdéssel: Kik is azok a menekültek? Olyan személyek, aki származási vagy szokásos lakhelyük elhagyására kényszerültek, faji, vallási, nemzetiségi vagy politikai üldözés vagy életveszély miatt. Az elmúlt hetek friss tapasztalatában olyan édesanyák és kisgyermek, akik rendszerint 5-6 napos utazás után, amelyből olykor 1-2 napot a szabad ég alatt töltöttek, beléptek egy idegen világba. Kissé fellelegezve érkeztek, hogy túljutottak az életveszélyen, de ugyanakkor félelemmel és bizonytalansággal telve. Kiben bízhatnak és kiben nem? Férjüket féltő feleségek. Idős szüleikért aggódó felnőtt gyermekek. Kiszolgáltatottságuk tudatában levő nők, akik a szociális média segítségével próbálnak biztonságost keresni az újban. Hadd idézzük az Európai Unió hivatalos portáljának definícióját: „A menekültek fegyveres konfliktusok vagy üldözés miatt hagyják el szülőföldjüket. Egy fogadó ország akkor ismer el valakit menekültnek, ha az illető megalapozottan fél attól, hogy származása, vallása, állampolgársága, politikai meggyőződése vagy egy bizonyos társadalmi csoporthoz való tartozása miatt üldözik vagy üldözni fogják.”¹²

A menekült definiálása kapcsán adódhat egy másik kérdés: mi a hasonlóság és különbség a menekült és a migráns között? Van-e egyáltalán különbség? A menekült-fogalommal rokon fogalom a migráns, de jelentéstartalmában mégis elkülönül az előbbitől. Azt az embert jelöli, aki lakóhelyét megváltoztatja, elvándorol egy területről, illetve betelepül egy adott területre. Hadd idézzem itt is az Európai Unió hivatalos portáljának meghatározását: „migránsoknak hívjuk azokat az embereket, akik nem közvetlen fenyegetés vagy üldözés elől menekülnek, hanem elsősorban a jobb életkörülményeket keresik, és munkavállalás, tanulás vagy családdegyesítés céljából indulnak útnak.”¹³ A migráció is az otthonelhagyás egyik formája. A menekült jelenség és a migrációs jelenség pedig többféleképpen értelmezhető. Másként látják Közép-Kelet-Európában és másként Nyugat-Európában. Egyik legszembevetőbb különbség éppen az elmúlt napokban került elő. Az ukrain menekültek befogadása kapcsán vádolták Magyarországot kettős

---

¹² https://europa.eu/youth/get-involved/your-rights-and-inclusion/situation-migrants-and-refugees-europe_hu (Megnyitva: 2022. 01. 22.)

¹³ Uo. https://europa.eu/youth/get-involved/your-rights-and-inclusion/situation-migrants-and-refugees-europe_hu (Megnyitva: 2022. 01. 25.)

mérce alkalmazásával, vagy éppen képmutatással. Elsősorban azért, mert a korábbi évek során érkező, nyugat-európai értelmezés szerinti menekülteket visszatartotta határainál, míg a szomszédos országból jöveket befogadta. Magyarország kormányának álláspontja szerint e két jelenség nagyban különbözik egymástól. Meg kell különböztetnünk a gazdasági migrációt a háború elől menekülő kérdésétől, noha a két jelenség összefügg. Ezért ezzel kapcsolatban is vallhatjuk Tavaszyval, hogy szükséges megvizsgálni mind az egyetemes, mind pedig a partikuláris vonatkozásokat. E kettős vizsgálat feltehetően gazdagítja majd etikai értelmezésünket.

Ha a kérdés egyetemességéből indulunk ki, látnunk kell, hogy mind a menekült, mind a gazdasági migráns otthonelhagyása mögött rendkívül komplex folyamatok húzódnak meg. Óvakodnunk kell a kérdés túlzott leegyszerűsítésétől. Látnunk kell, hogy a hétköznapi megközelítés, miszerint „a szegény országokból és a konfliktuszónákból a gazdag és biztonságosabb országokba vándorolnak az emberek a könnyebb és biztonságosabb életvitel reményében” alkalmas arra, hogy leírja a jelenség gazdasági vagy biztonsági vonatkozását, de alkalmatlan arra, hogy az embert szubjektumként láttassa. Amennyiben csak a fejlett és a fejletlen világ dualitását helyezük előtérbe, képtelenek leszünk azokra a vonatkozásokra figyelni, amelyekben a személy alanyi léte a tét.¹⁴ Ugyanakkor, ha a tömeges elvándorlással leírt jelenségek egyetemességét vizsgáljuk, mindenképpen elemeznünk kell azokat a társadalmi modelleket, amelyek tömegek kimozdulását eredményezik. E társadalmi jelenség gyökerénél pedig mindenképpen látnunk kell úgy a háborúk keltette nyomort és létbizonytalanságot, mint az elnyomó rendszerek sokszor embertelen megnyilvánulásait, de a demokratikus nyugat vadkapitalista érzéketlenségét vagy profitmaximalizálási mohóságát, ami miatt másokat embertelen munkakörülmények között tart. Látnunk kell, hogy az a gazdasági erőfölény, ami az egyik oldalon jólétet eredményez, a másik oldalon sok esetben nélkülözést, kiszolgáltatottságot és bizonytalanságot tart fenn. De vizsgáljunk kell azt is, hogy miből táplálkozik mindez. Mivel egy globalista piacgazdaságban élünk, elsősorban a vásárlóerő határozza meg az ember értékét, és az emberek „nem azért fontosak, mert emberi lények, akiknek méltósága van, hanem mert fogyasztók; vásárlóerejükben fakadóan és birtoklásuk által nyernek értéket”.¹⁵ Az a tévképzet uralkodik,

---

¹⁴ Buber, Martin: *I and Thou*. Bloomsbury Publishing, London 2013. Kramer, Kenneth; Gawlick, Mechthild: *Martin Buber's I and Thou: Practicing Living Dialogue*. Paulist Press, Mahwah 2003. 15–41.

¹⁵ Neuenfeldt, Elaine: Freedom of movement and the reality of migrants, displaced persons and refugees. A theological dialogue based on Acts 27. In: Burghardt, Anne (szerk.): *Salvation – Not for Sale*. The Lutheran World Federation, Leipzig 2017. 51–60. 59.

hogy aki több árut tud megvásárolni, önmaga is többet ér. E többlet utáni vágy is kimozdító erővel bír. A globális munkaerőpiacon pedig sokan próbálják megtalálni azt, ami ezt a többletet nyújtja, azaz nem mást, mint saját vásárlóerejük növelését, vállalva ezzel együtt az otthontalanságot és az idegenség megtapasztalását. Ellenpólusként a keresztyén etika hangsúlyozhatja azt, hogy az ember értékét nem a vásárlóereje adja, hanem Isten-kapcsolata, ahogy azt is, hogy a több utáni vágyat kiolthatja a megelégedés, ahogy a birtoklási vágyat generáló aggodalom is kialszik a gondoskodó Isten közelében.

A migráció kérdésének vizsgálatát hadd tágítsuk azzal a felismeréssel, amelyre William Cavanaugh amerikai római katolikus teológus jutott, aki az európai migránsválság előtt írt könyvet a migrációról. Könyvében a migráció kérdését összekapcsolja a globalizációval és a globális gazdaság célkitűzéseivel. A globalizáció egyik fő célkitűzésének a határok lebontását tekinti. Mindezt elsősorban azért, mert a globális tőke az olcsó munkaerőt favorizálja. Cavanaugh képmutatásnak gondolja a gazdasági szereplők részéről a tőke szabadon áramlásának az igényét: e szabad áramlás ellen nem igazán szokott tiltakozni senki, míg ezzel ellentétben a munkaerő áramlása gyakran politikai krízishez vezet. Rámutat arra a furcsaságra is, hogy miközben az Amerikai Egyesült Államokban újra és újra határt szabnak a bevándorlásnak, valahogy mind a jogalkotás, mind a végrehajtás vigyáz arra, hogy ezt ne szorítsa vissza teljesen.¹⁶

Ha a tömeges elvándorlás jelenségének (menekültek, gazdasági bevándorlók) másik mozzanatát, az új lakhelyre való megérkezést vizsgáljuk, észre kell vennünk az emberi kiszolgáltatottság más vonatkozásait is. Mindenekelőtt azt, hogy az újba való megérkezés egy hosszan elhúzódó folyamat. Vizsgálatunknak ennél a pontjánál is az ember szubjektum létét helyezük előtérbe. „Új helyre megérkezni óriási kihívás. Bevándorlónak lenni rokon értelmű az idegennel.”¹⁷ Ezt az idegenséget Alessia Passareli így írja le: „Az idegenek jelenléte keresztezi a bentség és kintiség, a barát és ellenség dichotómiáját. Az ellenségek a harcfront túloldalán maradnak, de az idegenek nem tartják fenn ezt a távolságot. Senki nem tudja, hogy ők barátok vagy ellenségek.”¹⁸ És valóban így van ez: az embert, akinek nem ismerjük a történetét, nem tudjuk teljes bizalmunkkal megajándékozni. Magától értetődő, hogy „izgulunk egy kicsit vagy bizonytalanok vagyunk, amikor valakivel vagy több

---

¹⁶ Cavanaugh, William: *Migrations of the holy – God, State and the political meaning of the Church*. Eerdmans, Cambridge 2011. 70–85.

¹⁷ Neuenfeldt, Elaine: i. m. 61.

¹⁸ Passareli Alessia: Reflecting on Migration in Europe. In: *Migration – Migration – Migration*, Student World 07. WSCF 2008. 98.

emberrel először találkozunk. [...] Szociális helyzetekben, tudatosan vagy tudatalanul, mindig felbecsüljük a másik ember megbízhatóságát és jó szándékát.”¹⁹ Befogadás esetén is marad feléje egyfajta korlátozott befogadottság, mert a bizalom a közös múltból fakad, abból a tudatból, hogy rád bízhatom magam, mert a közös történetünk garancia arra, hogy megtartasz.²⁰ Csak egy közös történetben alakulhat ki a bizalom és ennek nyomán a befogadás. Lépésről lépésre haladva lehet csak bizalmat építeni és befogadásban részesülni. Mindaddig, amíg ez megvalósul, a lehetséges barát ellenség, vagy pedig ellenérzést, félelmet kiváltó idegen marad, ha csak az igazságosság vélelme le nem bontja az idegenségérzet falát.²¹ A méltányosság forrását a közös teremtettségben és testvériségben találhatjuk meg. Ha Isten minden teremtményére rámondta azt, hogy jó, tőle kapott feladatunk ennek a jónak az észrevétele a másokban. Terrence Frattheim egy érzelmi töltetű fogalommal írja le azt, amit Isten a teremtett világ kapcsán megállapított. Nem kevesebbet állít, mint azt, hogy Isten megilletődött attól, amit látott, vagy Istent megindította, meglepte szépségével, tökéletességével az, amit látott.²² Ennek nyomán a másik újdonsága nem csak félelmet kelthet, de feladatként ennek a teremtettségéből fakadó jónak a megkeresését, felfedezését is.

Látnunk kell az idegenség további hatásait is. Idegenben lenni menekültként vagy migránsként nem csak a körülmények és az új ismeretlenségét (mindez a turista esetében is fennáll), de minden esetben a személy gyökértelességét és instabilitását is jelenti (ami a turista esetében nem faktor). Mit is jelent egy adott személynek az idegen? Ez számos részletben bomlik ki a mindennapi élet megélése közben önmaga előtt is. Az idegenség sokszor a hétköznapi élethez szükséges információkhoz való hozzáférés hiányát, máskor bizonyos folyamatok másságát

---

¹⁹ De Buysser, M., Roojakkers, Segers, G.: Ha megijeszt a másik tekintete: A félszeg emberek terápiája. In: Michielsen, May; van Mullingen, Wim; Hermkens, Leen (szerk.): *Összetartozásban. A kontextuális segítségről*. Exit, Kolozsvár 2010. 227.

²⁰ Kiss Jenő rámutat arra, hogy a Szentírás túl azon, hogy a bizalom fogalmát szinte kizárólag Isten-ember viszonyára használja, ha emberi kapcsolatokra vonatkoztatja, többnyire a dajka, gyám, és nevelő kapcsán említi, akire a kisgyermeket rá lehetett bízni. Olyan embereket jelöl névszói alakja, akik kisgyermek gondozásával voltak megbízva, ők pedig ebben a feladatban megbízhatónak bizonyultak. Ld. Kiss Jenő: A bizalom, amelyet bizalom szül. In: Michielsen, May; van Mullingen, Wim; Hermkens, Leen (szerk.): *Összetartozásban. A kontextuális segítségről*. Exit, Kolozsvár 2010. 9–16. 12.

²¹ „Trust among people is rooted in the degree of interhuman justice that exists between them.” Boszormenyi-Nagy Iván, Krasner Barbara R.: *Between Give and Take: A Clinical Guide to Contextual Therapy*, Psychology Press, London 1986. 37.

²² Frattheim, Terrence: *God and World in the Old Testament: A Relational Theology of Creation*. Abingdon Press, Nashville 2005. 40.

jelentheti, de jelentheti akár a jól megszokott ételek alapanyagának a hiányát is. A. H. Roemer úgy látja, hogy ha a szülőházát hagyja el valaki, az olyan, „mintha elevenen megnyúznád magad, és abban a reményben mennél idegenbe, hogy ott majd meggyógyulnak a sebeid.”²³ Mivel az idegenlét és idegenségérzet személyiséggel összefüggő vonatkozásai nagyon sokfélék lehetnek, és ezek bemutatása szétfeszítené e tanulmány kereteit, nem fejthetjük ki bővebben.

A gazdasági migráció kisebb léptékű megvalósulása nem újkeletű. Évezredek óta zajlik egy faluról városra való elvándorlás, ahogy a jobb megélhetést biztosító országba való időszakos áttelepedés is. E jelenség alakította ki a vendégmunkás fogalmát. Ők azok, akik egy időre otthagyják az otthont és elmennek pénzt keresni. Nem ritka, hogy az időszakosnak induló áttelepülésből hosszú távú letelepedés lesz. Mindez ismert volt ősidők óta. Mi az, ami az utóbbi évtizedben e tekintetben megváltozott? Ami más, az a távolságok relatív vá válása. Míg korábban rendszerint nagyon sokan az otthon relatív szomszédságában keresték a jobbat, ma már egész embertömegek indulnak meg egyik kontinensről a másikra a jobb élet reményében. Míg eddig rokon kultúrák találkoztak ily módon egymással, manapság nem ritka, hogy egymástól nagyon idegen kultúrák kerülnek egymás erőterébe. A más-ság pedig ijesztően hathat az emberre.

Ha tehát a menekült és a migráns közti különbséget akarjuk megragadni, elmondhatjuk, hogy lényegi különbséget képez köztük az életveszély, illetve annak hiánya. Otthonelhagyás mindkettő, de más okból és más célzattal. Mivel politikai üzenetküldési szándékom nincsen sem magyarországi, sem az erdélyi hallgatóim felé, ezen a ponton megállok. Hadd zárjuk e részt is néhány tovább gondolást segítő kérdéssel: Miért különítjük el magunkban egymástól a menekültet, migránst, és vendégmunkást? Mit kezdünk idegenségérzetünkkel egy adott helyzetben? Hol van a befogadásunk határa? Milyen félelmeink vannak? Milyen szálakból fonódik össze a mások iránti bizalmunk fonala? Milyen történetek sodorták azt?

3. Zarándoklat mint az idegenségérettől való eltávolodás

Rátérek a harmadik típusú otthonelhagyás tárgyalására, a zarándoklat kérdésének rövid vizsgálatára. A zarándoklat a keresztyén hitmegéléshez tartozott és tartozik évszázadok óta. Miben hasonlít a korábban tárgyalt otthonelhagyá-

---

²³ Roemer, A. H.: A bevándorlók kontextuális szempontú segítése. In: Michielsen, May; van Mullingen, Wim; Hermkens, Leen (szerk.): *Összetartozásban. A kontextuális segítsérről*. Exit, Kolozsvár 2010. 321.

sokhoz? Noha a turizmus gyökerei a középkori zarándoklatokhoz nyúlnak vissza, jelentős különbségek vannak közöttük. Annak ellenére, hogy mindkettő az egyéni átalakulást célozza, a zarándoklat a vezeklés hitgyakorlatához kötődik, ami teljességgel hiányzik a modern ember turisztikai célzatú kimozdulásából.²⁴ A zarándok nem azért utazott, mert utazási élményre vágyott, nem is azért, mert kényelmetlenné vált számára az otthon vagy lehetetlenné a megállás a felpörgött életvitele közepette. Az Isten bocsánatának elnyerése miatt vállalkozott a kimozdulásra. Az zarándokút célja az egyén változása, s mindezt úgy érte el, hogy a változáshoz az erőforrást nem önmagában kereste, hanem abban az Istenben, aki őt a zarándokúton kísérte és a zarándokút végén őt bocsánatával megajándékozta. Cavanaugh arra hívja fel a figyelmünket, hogy a zarándoklat egy kenotikus kimozdulás volt, abban az értelemben, hogy az egyén eltávolodott mindattól, ami stabilitást adott életének. Maga az út keresztút volt: „aki énutánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel az ő keresztjét és kövessen engem” (Mk 8,34). Az út bejárása pedig egy felületi identitásból egy mélyebb identitás fele kívánta az egyént elmozdítani.²⁵ Az út maga – és ennek folyamán a mindennapok lemondásai és megüresedése – az Istennek készített helyet: a neki való engedelmisséget kívánta elmélyíteni, ami egy megerősödött Isten-kapcsolatot eredményezett.

Míg a középkorban a nagy kimozdulások szinte kizárólag zarándoklatok voltak, a modern társadalomban már a zarándoklat is valami teljesen mást jelent. Idői síkon végig követhetjük az átalakulás lassú folyamatát: míg a 16–18. századok nagy kimozdulásai egy relatív szűk és tehetős réteg kiváltsága volt és elsősorban a továbbtanulás és szakma tanulása vagy tapasztalatszerzés motiválta, a 19–20. századra ez már egy jóval szélesebb réteg számára vált elérhetővé, és rendszerint csak a kedvtelés és a másság megélésének vágya volt a hajtóereje. A 21. századra a társadalom majdnem teljes egészének ideájává lett a spirituális tartalommal is bíró kilépés, annyira, hogy némelyek a globális világtársadalom egyik fő szervező erejének látják.²⁶ Többek között azért is, mert évente mintegy 100 millió ember vesz részt zarándoklaton világszerte.²⁷ A 21. századi ember ünnepnaptól ünnepnapig és kirándulástól kirándulásig él. Mihelyt hazatér saját otthonába, máris elkezd tervezni és szervezni a következő elmenetelt. Ha ezt összevetjük az ókori ember

---

²⁴ Cavanaugh, William: i. m. 79.

²⁵ Uo.

²⁶ Swatos, William H. Jr. (ed.): *On the Road to Being There: Studies in Pilgrimage and Tourism in Late Modernity*. Brill, Leiden 2006.

²⁷ <https://wipfandstock.com/9781666757583/from-plague-to-purpose/> (Megnyitva: 2022. 02. 12.)

utazásával, éles kontrasztot láthatunk. Korábban az otthon elhagyása nem kívánt életeseménynek számított. Együtt járt vele a bizonytalanság. Inkább sorszerűségében és elkerülhetetlenségében ragadták meg.

A zarándoklat új formáit, az otthon elhagyásának és az idegenségbe való lépésnek valamilyen új módját egyre többen gyakorolják. A zarándoklat penitencia jellege, az önmagamtól és saját vágyaimtól való eltávolodás mint cél átalakult és inkább az „önmagam megkeresésének” egyik bevett módja lett. Az utóbbi időkben 200-250 ezer modern zarándok járja be évente az El Caminót.²⁸ Nagyjából ugyanennyi fiatal zarándokol Taizébe is. Ismerősi körünkben biztosan vannak, akik kipróbálták már egyiket vagy másikat. Miről szól? Mi motiválja ezt a típusú otthon elhagyást?

A zarándoklat kortárs változata nem feltétlenül kötődik valláshoz, még kevésbé felekezethez. Sokkal inkább egy spirituális szertartás. Célja nem a pihenés és a kikapcsolódás, hanem a lelki növekedés. Gyakran ilyen kérdésekkel kezdődik: Ki vagyok én? Mi az életcélom? Merre tartok? Miért feneklett meg az életem? Mire van szükségem ahhoz, hogy begyógyuljanak a lelki sebeim? Rendszerint a zarándoklat alatt az illető válaszokat is kap a kérdéseire. A zarándoklatról szóló beszámolók visszatérő eleme a válaszok megtalálása is. Ehhez rendszerint a „rosszul vagy rossz helyen kerestem eddig” felismerése is társul, vagy a „nem úgy érkezett a válasz, ahogyan azt előtte gondoltam” megállapítás.

Ha egy utazó zarándokúton van, annak fontos része az önreflexió. Az igazi zarándoklat éppúgy belső utazás, mint külső. A zarándok éppen ezért nem a kényelmet keresi, sőt sokan kifejezetten kerülnek azt. Bármit hozhat a nap, az a zarándok javát szolgálhatja. A fizikai fáradtság és a kényelem nélkülözése része a válaszok megtalálásának vagy a lelki növekedésnek. A figyelem elterelésére alkalmas, a hétköznapi életben megszokott dolgok éppen ezért kerülendők. A zarándok nem is visz rendszerint mást magával az útra, mint amit a mindennapos gyaloglás során elbír, és ami feltétlenül szükséges az életben maradáshoz. A posztmodern zarándoklatok vizsgálata során többen felfigyeltek arra, hogy a 21. század embere egyre jobban igényli a „mentális megtisztulás valamilyen formáját és a mindennapi környezetétől való elszakadást, [...] ez az igény tükrözi azt a társadalmat, amelyben élünk, és amely által formálódunk.” Összefügghet ez azzal is, hogy „miközben az egyre szekulárisabb életszemlélet teret hódít, a mindennapi élet vallásossága an-

---

²⁸ 2019-ben meghaladta a 350 000-et, de az utóbbi 10 év átlaga 250 000-re tehető. <https://followthecamino.com/en/blog/camino-statistics-how-many-people-walked-the-camino-in-2021/> (Megnyitva: 2022. 02. 15.)

nál inkább visszaszorul”.²⁹ A spiritualitástól megfosztott taposómalom-lét az, ami létrehozza az abból való kilépés igényét. Sok esetben nem is annyira az önreflexió által, mint inkább a mások életútjának a felfedezése által jut el a zárándok a saját életével kapcsolatos felismerésekhez.

Különbőféle rítusok jellemzőek a mai zárándoklatokra, mint például a követett útvonal, bizonyos megállók, felajánlások, letételek. A magával vitt tárgyak éppúgy letehetőek, otthagyhatók, ahogy a lelki hátizsák bizonyos tartalma. Nem ritka, hogy egy-egy ilyen helyen sok cetli, kövecske, hajtincs, vagy más szimbolikus tárgy gyűl össze. A rituális vagy vallási megnyilvánulások „nem írott és intellektuálisan megállapított szabályokon alapulnak, hanem gyakorlatok és gesztusok sorozatán, amelyek bevonják a testet az érzékelés és érzelmek dimenzióiba.”³⁰ Nem ritka, hogy a szekuláris ember is imádkozik, és sok esetben a zárándoklat nyomán valószínűs Isten-kapcsolat is kialakul. A franciaországi Lyonhoz közeli Taizé kifejezetten az imára és a dicsőítésre-meditációra helyezi a hangsúlyt. A szakirodalom az „interaktív spirituális pluralizmus” jelzővel írja le.³¹ Az otlét elcsendesedést kíván meg. A zárándoklat középpontjában pedig a közös éneklésből és csendes imákból álló istentisztelet áll. Taizé ugyanakkor „egy turisztikai színpad vagy vallási kirándulás, különösen fiatalok számára, legyenek azok katolikusok, protestánsok, ortodoxok, vagy olyanok, akik nem kötődnek egy adott valláshoz vagy hithez. Az évtizedek során felnőttek és családok nyaralásának és lelki elvonulásának a helyszínévé vált. Ily módon a zárándoklat kortárs típusát képviseli, amely magában foglalja a modernitásban jelenlévő sokszínűséget [...] inkább misztikus tapasztalattal jár, semmint vallásossal. [...] A tökéletes világ utópiája, mondhatni, az egyetemes egyház metaforája.” Ilyenként kettős utópia fele mutat: keresi „a visszatérést a primitív egyház elképzelt tisztaságához, és annak interaktív pluralizmusán keresztül a jövő, a megbékélt kereszténység kivetítését”.³² Míg az egyéni zárándoklatokra a többség azért vállalkozik, mert úgy érzi, hogy élete megfeneklett, nem jut tovább valamilyen átmeneti szakaszból, vagy mert úgy érzi, hogy időre van szüksége önmaga jobb megismeréséhez, vagy szeretné átgondolni addigi életét, addig Taizébe a többség inkább a közösség-megtapasztalás és az elmélyült ima-lehetőség miatt

---

²⁹ Blom, Thomas; Nilsson, Mats; Santos, Solla Xose: Pilgrimage or Sacred Tourism? A Modern Phenomenon with Historical Roots, with Examples from Fatima and Santiago de Compostela. *Revista Turismo & Desenvolvimento* 2007/9. 71–86. 85.

³⁰ Vilaça, Helena: Pilgrims and pilgrimages: Fatima, Santiago de Compostela and Taizé. *Nordic Journal of Religion and Society* 2010, 23/2. 137–155. 140.

³¹ Uo. 149.

³² Uo. 150–151.

zarándokol. „Taizé minden más helynél jobban tükrözi azt a vágyat, hogy az életet egybeolvasztható, differenciálatlan közösséggé alakítsák, amelyben a vallási, társadalmi és kulturális különbségek” eltűnnek.³³ A beszámolók ez esetben is rendszerint új életszemléletről és elmélyültebb istenkapcsolatról szólnak.

4. Záró gondolatok

A turizmus, a menekült-lét és a zarándoklat a 21. századi ember idegenbe való kimozdulásának három leggyakoribb módja. Nem csak az otthonelhagyás célját írják le, de sokat elárul e három jelenség korunk emberének működéséről és motivációiról. Mert miért is zarándokol manapság nagyjából százmillió ember évente? Ahogy lehetnek személyre szabott zarándoklati célok, úgy lehetnek – és minden bizonnyal vannak – a ma emberére általánosan jellemző motivációk is. A ma zarándokai erős késztetést éreznek arra, hogy elhagyva az otthont, eltávolodjanak a belső idegenségérettől, amely gúzsba kötő erőként hatja át világunkat. És az ismeretlennel való megküzdés közben, paradox módon éppen az idegenben jutnak el egyfajta belső komfortérzethez.

Dean MacCannell a turizmust a vallással felcserélhető jelenséggé írja le. Manapság olyan közös társadalmi tapasztalat az utazgatás, az új vidékek felfedezése, amely korábban elsősorban a hitmegélés közösségi formáiban adatott meg.³⁴ A turizmus a fogyasztói társadalom egyik terméke, ahol újdonságot és élményt fogyaszt a vásárló. Az idegen környezet ez esetben is spirituális felszabadulást eredményez. A magát agyonhajszoló ember elemi vágya ez, hogy a sokféle és véget nem érő felelősségéből időnként kiléphessen. Kell időnként annak a megtapasztalása, hogy nem nekem kell folyton a magam és a környezetem jólétét biztosítanom.

A menekültlét nem önkéntes kilépés, az élet megvédésének a kényszere alakítja ki. De miért is kell megtapasztalni az ilyen jellegű otthontalanságot sokaknak? Mert az Istentől elidegenedett ember a saját biztonságát sok esetben csak mások kárára tudja kialakítani.

Mi az, ami segíthet nekünk az otthont és az idegent jól megélni? Nagy súllyal bírhat annak újrafelfedezése, hogy amikor Isten az embert megteremti, otthont is ad neki, az Éden kertjét. „Különösképpen fontos ez abban az összefüggésben, hogy Isten nem légtüres térbe és nem is valamilyen mesterséges világba helyezte az

---

³³ Uo. 151.

³⁴ MacCannell, Dean: *The Tourist: A New Theory of Leisure Class*. University of California Press, Berkeley 1999. 13.

embert, hanem olyan teremtett környezetbe, amelyben maximálisan megadattak a fejlődéséhez szükséges életkörülmények.”³⁵ A nagy teremtettségen belül van egy hely, ahol otthon tudhatja magát az ember. Ez nem a bűneset következménye. Otthonmegtapasztalásunk megelőzte a bűnbe esésünket. Ahogy a Biblia elején egy otthonteremtő Istennel találkozunk, úgy a Szentírás végén is ugyanúgy, az otthont teremtő Isten mutatja meg önmagát az embernek. Eszkatológiai ígéletünk van az otthon vonatkozásban: nem kevesebb, mint a mennyei Jeruzsálem ígérete adatik otthonként. A kettő között pedig az otthon biztonsága utáni vágy – és a földi otthontalanság miatti elvágódás az otthonból.

---

³⁵ Ferencz Árpád: Természetleológia és/vagy ökoteológia? *Református Szemle* 105/6 (2012) 656–666.